

Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 18 листопада 2016 р. Харків, 2016. С. 360–363.

9. Сергєєва Д. Щодо класифікації негласних слідчих (розшукових) дій. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 2. С. 69–76.

10. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України : у 4-х т. / за заг. ред. О. Стовби. Харків : Видавнича агенція «Апостиль», 2015. Т. 2. 329 с.

11. Антонов К., Гольдберг Н. Контракт як форма закріплення конфіденційного співробітництва при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій. *Університет митної справи та фінансів*. 2016. С. 1–11. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/1190> (дата звернення: 26.02.2020).

12. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / за ред. А. Гетьмана. Харків : Право ; Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2012. 681 с. URL: <http://uport.inf.ua/stattya-vikoristannya-konfidentsiyogo-50516.html> (дата звернення: 26.02.2020).

13. Дашковська О. Правові дефініції як різновид нормативних приписів. Вісник Національної академії правових наук України. 2012. № 3. С. 16–23.

14. Косович В. Правові дефініції як засіб забезпечення створення досконалих нормативно-правових актів України. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2013. Вип. 57. С. 43–52.

15. Вирок Приморського районного суду міста Маріуполь Донецької області від 23 грудня 2019 р. у справі № 266/1725/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86672539> (дата звернення: 26.02.2020).

16. Вирок Комунарського районного суду міста Запоріжжя від 11 грудня 2019 р. у справі № 335/5125/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86268279> (дата звернення: 26.02.2020).

СКРЯБІН О. М.,

доктор юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
(Класичний приватний університет)

УДК 343.13.046(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.23>

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблематиці розумності строків у кримінальному процесуальному праві. Автором здійснено ґрунтовний і всебічний аналіз основних засад розумності строків у кримінальному процесуальному праві, що дало змогу виокремити їх об'єктивні критерії за адресатом, способом визначення, способом обчислення, визначеності, стадіями процесу та функціональним призначенням.

У дослідженні висвітлено основні аспекти й досвід упровадження розумності строків у кримінальній процесуальній практиці, їх роль і місце в законодавчій системі України. Розглянуто сутність ключових понять. Проаналізовано

та досліджено зміст основних компонентів, характерних для кримінального процесуального процесу.

Здійснено ретроспективний аналіз джерельної бази, виокремлено ключові нормативно-правові акти. Проаналізовано зміст основних дефініцій у тлумачному, філософському та юридичному словниках. Визначено основні особливості строків, серед яких – часові межі й обставини кримінального провадження. Обґрунтовано практичну актуальність проблеми розумності строків у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Метою наукового дослідження є аналіз основних засад розумності строків у Кримінальному процесуальному кодексі України. Представлено основні підходи до визначення поняття «розумність строків». Визначено основні теоретичні показники хронометрії та хронології в кримінальному процесуальному праві.

Автором досліджено механізми правового регулювання строків у юридичній практиці. Простежено досвід науковців стосовно рекомендацій щодо кримінально-процесуальних строків. Охарактеризовано ознаки розумної поведінки, закономірності й механізми впливів на кримінальний процес.

Вивчено багатоаспектність поняття «строк» і його основні характерні різновиди у правовій практиці. Наголошено на важливості й актуальності функціонування процесуальних строків.

Отримані результати дослідження вкотре довели, що необхідною умовою успішного посилення ефективності дотримання розумності строків під час проваджень є постійна співпраця всіх інститутів влади. Окреслено перспективи наступних наукових розвідок щодо подальшого дослідження визначення розумного строку та його місця в сучасному законодавчому аспекті.

Ключові слова: розумність строків, засади, закон, кримінально-процесуальний процес, строки.

Skryabin O. M. Basic principles within a reasonable time in the criminal procedure code of Ukraine

The article is devoted to the problems of reasonable time in criminal procedure law. The author notes that a substantial and comprehensive analysis made it possible to identify such criteria as – by addressee, by the method of determination, by the method of calculation, by the criterion of certainty, by the stages of the process and by the functional purpose.

The study highlights the main aspects and experience of implementation in the criminal procedure practice, the role and place in the legislative system of Ukraine. The essence of key concepts is considered. The content of the main components covering the criminal procedure process has been analyzed and investigated.

The retrospective analysis of the source base is carried out, the key regulatory acts are highlighted. The basic definitions in the explanatory, psychological, philosophical and legal dictionaries are defined.

The main features of the terms are determined. Among them are temporary boundaries and circumstances of the criminal proceedings. The practical relevance of the problem of reasonable time in the Criminal Procedure Code of Ukraine is substantiated. The goal is to analyze the basic principles of reasonable time in the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Various approaches to the definition of the concept of reasonable time are investigated. The main theoretical indicators of chronometry and chronology in the criminal procedure law are determined. The author investigated the mechanisms of legal regulation of terms in legal practice. The experience of scientists with respect to the recommendations of the criminal procedure terms is defined. The

signs of reasonable behavior, regularity and mechanisms of influence on the criminal process are characterized.

The multidimensionality of the concept of term and the main characteristic varieties of terms in legal practice are revealed. The importance and relevance of the functionality of the procedural terms was emphasized.

It is determined that in order to successfully enhance the effectiveness of observing reasonable time in proceedings, the necessary condition is the cooperation of all government institution. The prospects for further scientific research are determined – in the study of determining a reasonable time and its place in the modern legislative aspect.

Key words: reasonable time, principles, law, criminal procedure process, terms.

Вступ. В умовах розбудови демократичної держави особливої актуальності набуває забезпечення прав і свобод кожного громадянина України. Зі здобуттям незалежності в соціально-політичному житті країни спостерігаються динамічні зміни: зростання рівня громадянської позиції, загальна обізнаність і поінформованість суспільства, забезпечення та гарантія демократичних принципів тощо. Важливою умовою цих змін є реформування правової системи України. Держава всім своїм громадянам гарантує забезпечення й дотримання правових принципів, що закріплені в Основному Законі України – Конституції України – і законах за предметом правового регулювання.

Чинна система процесуальних механізмів покликана забезпечити право на належний судовий захист у найбільш оптимальні строки. Важливим показником ефективності кримінально-процесуальних справ є саме терміни їх провадження як свідчення доступності й рівності правосуддя для кожного громадянина. Водночас затягування розгляду справи, по суті, може мати негативні наслідки для всіх учасників провадження.

Наукові розвідки проблематики розумності строків підтверджують актуальність обраної теми. Усебічне дослідження їх змісту, сутності та класифікації дасть змогу окреслити подальші перспективи й практичне застосування під час кримінального провадження.

Питанню своєчасності строків присвячені роботи науковців: В.Н. Денисова, О.В. Кузьменко, В.Є. Мармазова, О.М. Толочка, Е.Л. Трегубова. Проблематику часових меж судочинства досліджували О.В. Андрійчук, В.І. Євінтов, Л.В. Карабут, О.Р. Михайленко, В.І. Тертишніков, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан та інші.

Аналіз наукових досліджень учених: М.М. Гродзінського, А.Я. Дубинського, О.Р. Михайленка, С.Б. Фоміна, Г.В. Юркова – дали змогу окреслити основний зміст розумності термінів. Проблематику співзалежності часу та права в наукових розвідках вивчали Ж.-Л. Бержель, А.Ф. Крижановський, І.Г. Оборотов, С.П. Погребняк, О. Шпенглер та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основних засад розумності строків у Кримінальному процесуальному кодексі України.

Результати дослідження. Чинним законодавством України не передбачається визначення строків на розгляд справ по суті. Проте в 1997 році ратифіковано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Документ закріплює основні демократичні гарантії прав кожного громадянина. У пункті 1 статті 6 зазначено: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення» [8]. Тобто поява такого кейсу, як «розумність строків», сформувала один із векторів розвитку судової реформи.

Питання якісного й оперативного розслідування правопорушень не втрачає своєї актуальності й в умовах сьогодення. У статті 28 Кримінального процесуального кодексу України вказано: «Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень...» [9]. Дотримання

розумних строків під час кримінального провадження забезпечує виконання законних прав і свобод всіх учасників. Під час процесуального провадження особливого значення набувають часові межі задля реалізації повноважень і вирішення завдань відповідно до законодавства України.

Учені дотримуються єдиної думки, що саме критерії для визначення розумності строків є досить демократичними та сучасними механізмами для забезпечення кримінального провадження. Серед основних заслуговують на увагу такі, як *складність кримінального провадження, поведінка учасників кримінального провадження, спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень* [9].

У науковій спільноті багато різних підходів до визначення поняття строків. М.Й. Штефан вважає, що строк варто розглядати як певний проміжок часу, який відведений для виконання поставлених завдань під час процесуального провадження. Він виокремив дві часові категорії – проміжок часу й момент часу [15, с. 180]. Водночас Я.П. Зейкан стверджує, що строк – це проміжок часу, означений у законах або встановлений судом, у межах якого відбуваються процесуальні дії [6, с. 126].

І.Г. Оборотов зауважує, що для розвитку юридичної науки важливо обґрунтувати теоретичну основу хронометрії та хронології правового поля [13, с. 6–7]. Дослідник у науковій роботі висвітлив і сформував характеристики часових меж; поняття правового часу, окресливши його форми та функції; розглянув класифікацію строків і здійснив усебічний аналіз сучасного законодавства з означеної проблематики [13, с. 2]. А.В. Баб'як, розглядаючи теоретичне підґрунтя процесуальних строків, звертає увагу на необхідність реновації механізмів правового регулювання строків під час кримінальних проваджень [4, с. 16]. Водночас С.О. Заїка наголошував на необхідності зміни підходів відповідно до сучасного українського законодавства та європейської інтеграції. Науковець виокремив поняття «кримінально-процесуальний строк», здійснив ґрунтовний аналіз змісту строків у юридичній практиці, запропонував оновлену їх класифікацію [5, с. 72].

Цікавою є думка Є.Г. Коваленка, який проаналізував кримінально-процесуальні аспекти 1960 року, розкрив сутність процесуальних строків з погляду дотримання законодавства та правових гарантій; означив авторський підхід до поняття «заходи процесуального примусу»; дав оцінку практики затримання та строків затримання [7, с. 19]. Водночас Т.М. Вахонєва зауважує на проблематиці строків, їх місці в законодавстві та практичному застосуванні під час кримінального провадження, пропонує оновити систему застосування різних видів строків.

Варто зазначити, що С.Б. Фомін, досліджуючи питання дієвості в системі українського судочинства, звернув увагу на те, що «усі процесуальні строки поділяються на дві великі групи, залежно від їх часового прояву: строки-періоди і строки-моменти» [14, с. 11]. Там само науковець наголошує на необхідності єдиних рекомендацій щодо кримінально-процесуальних строків. Узагальнивши різні підходи до визначення строків і їх функціональність, С.Б. Фомін визначив зміст і принципи в кримінальному провадженні [14, с. 12].

О.С. Архіпов зазначає, що особливе значення для вивчення принципу розумності строку має момент досудового розслідування й аналіз судової практики. Визначивши ознаки розумної поведінки, дослідив закономірності та механізми впливу на сам процесуальний процес [2, с. 80–82]. С.Б. Некєнова ж працювала над створенням моделі принципу забезпечення права на дотримання розумних строків. Учена наголошує на необхідності дослідження випадків порушення розумності строків і їх структуруванні [11, с. 25].

Отже, аналіз досліджень вітчизняних і закордонних науковців щодо проблематики розумності строків у кримінально-процесуальному праві засвідчив, що дискусія з приводу її вирішення ще не завершена й багатоаспектність поняття «строк» потребує подальшого вивчення. Проаналізуємо його класичне трактування в *тлумачному, філософському та юридичному словниках*.

Словник української мови визначає строк як «установлений, визначений для когось, чого-небудь відрізок часу» [1].

З філософського погляду строк – це величина, яка поєднує в собі два прояви – мить і тривалість. За Я.Ф. Аскіним, «структурною одиницею плину часу виступає «момент часу». Безкінечність часу означає безкінечність моментів часу...» [3, с. 162].

У юридичному словнику зазначено: «Розумний строк – це найкоротший строк розгляду й вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невідправданих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах» [16].

Під час кримінально-процесуального провадження найчастіше використовують два поняття – періоди й моменти. Так, за Є.Г. Коваленком, процесуальні строки – це «різновид правових засобів, спрямованих на забезпечення правильного здійснення в кожній кримінальній справі завдань судочинства, тобто різновид процесуальних гарантій...» [7, с. 19].

На думку вчених, кримінально-процесуальні строки – це правова категорія, що покликана забезпечувати виконання функціональних обов'язків усіх учасників кримінального процесу. Очевидно, що порушення строків тягне за собою досить негативні наслідки – порушення прав та інтересів громадянина, невідворотність дій, що настали внаслідок порушення термінів. Досить часто спотворене сприйняття й порушення строків посадовими особами під час кримінально-процесуального провадження є причиною порушення конституційних гарантій, що суперечить демократичним принципам країни [5, с. 72].

Проаналізувавши дослідження з кримінального провадження, зауважимо, що строки інтерпретуються як часові тривалості. У широкому значенні поняття строк – це відрізок часу, за який здійснюється дія, або час, який використовується для виконання конкретних процесуальних дій. Варто зазначити, що процесуальні строки мають свої особливості – імперативність і нетривалість.

Результат аналізу теоретичної бази розумності строків дав змогу виокремити їх об'єктивні критерії за:

- адресатом – визначені процесуальні строки для суду (учасника провадження, посадової особи);
- способом визначення – конкретна дата (конкретний період);
- способом обчислення – кількісні періоди (години, дні, місяці, роки), конкретна дата, конкретний період;
- визначеності – точно визначені (частково визначені);
- стадіями процесу – досудове розслідування, судове розслідування, перегляд судового рішення;
- функціональним призначенням – швидкий розгляд (оптимальний розгляд) [10, с. 7].

На досудових етапах кримінального процесу розрізняють строки, що гарантують права і свободи громадян, і строки, що гарантують права і свободи окремих громадян. Строки, які визначають граничні терміни для затримання, узяття під варту чи домашній арешт, покликані забезпечити дотримання законних інтересів усіх учасників процесу, тоді як строки досудового слідства характеризуються скороченням часу від моменту скоєння правопорушення до застосування до порушника відповідних заходів.

Строки досудового розслідування мають обмеження (один або два місяці). Строк може подовжуватися у випадках, передбачених чинним законодавством, але не може перевищувати 2, 6, 12 місяців залежно від ступеня тяжкості скоєного злочину [9]. Усі дії, що здійснюються всупереч законодавству, вважаються незаконними, а отримані матеріали – юридично не прийнятними. І, як наслідок, такі результати не можуть впливати на прийняття рішень під час кримінально-процесуального провадження.

Наукова спільнота наполягає, що задля виконання гарантій ефективного провадження важливо спиратися на функціональність процесуальних строків. Питання термінів у кримінальному процесі завжди було актуальним. Дотримання термінів у процесуальному провадженні регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України (досудове та судове розслідування, строки дізнання). Тобто забезпечення розумних строків є запорукою ефективного кримінального процесу [15, с. 180].

Швидкість – один із найголовніших аспектів кримінального процесу. Важливо не плутати з поспішністю. Провадження має проходити в розумні строки, не знижуючи його ефективності, адже відомо, що високий рівень розкриття злочинів не завжди пов'язаний з ефективністю та об'єктивністю. Тобто підходи до визначення строків не мають впливати на якість і швидкість відповідно.

Науковці, аналізуючи явище швидкості під час судочинства, використовують декілька підходів, з-поміж них:

- як завдання кримінально-процесуального процесу;
- як один із принципів процесуального процесу.

Розкриття злочину в найкоротший термін і притягнення осіб, які вчинили злочин, до відповідальності, передбаченої законом, повністю залежать від дотримання основних принципів: оперативності кримінального провадження, законності, об'єктивності дослідження справи, публічності тощо. Отже, розумність строків неможлива без повного й усебічного дослідження обставин кримінального процесу. Особливого значення набуває баланс між поняттями «якість» і «швидкість», що є обов'язковими категоріями для поняття «розумний строк».

Висновки. Здійснивши всебічний аналіз окресленої проблематики, зазначимо, що питання основних засад розумності строків не втратило своєї актуальності в умовах сьогодення. Теоретичною базою для визначення основних засад розумності строків у Кримінальному процесуальному кодексі України є підходи: системний щодо часових меж і діяльнісний. З-поміж часових особливостей виокремлюємо також історико-теоретичний контекст. Поняття «розумність строків» містить багато компонентів і нерозривно поєднано з часом у всіх його проявах.

Отже, розумні строки мають велике значення для повноцінного та ефективного процесуального провадження. Забезпечення строків, визначених законодавством, є запорукою високого рівня судочинства, адже розуміння змісту й важливості строків матиме позитивний вплив на ефективність і неупередженість розгляду справ по суті.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо в необхідності ґрунтовного визначення розумного строку та закріплення його в законодавчій базі, створення ефективної системи контролю за дотриманням розумності строків під час кримінально-процесуального провадження.

Список використаних джерел:

1. Академічний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 21.02.2020).
2. Архипов А.С. Принцип разумного срока уголовного судопроизводства : дисс. ... канд. юр. наук : 12.00.09. Москва, 2014. 206 с.
3. Аскин Я.Ф. Бесконечность Вселенной во времени. Москва, 1969. 328 с.
4. Баб'як А.В. Адміністративно-процесуальні строки : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2005. 209 с.
5. Заїка С.О. Строки у кримінальному процесі України в контексті європейський стандартів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2006. 271 с.
6. Зейкан Я.П. Коментар цивільного процесуального кодексу України. Київ : Юридика практика, 2006. 560 с.
7. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 576 с.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ратифіковано Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 19.02.2020).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України (від 13.04.2012 № 4651-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.02.2020).

10. Малютін І.А. Підстави та процесуальний порядок зупинення попереднього розслідування : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2000. 20 с.
11. Неменова С.Б. Принцип забезпечення права лица на разумний срок уголовного судопроизводства : дисс. ... канд. юр. наук : 12.00.09. Москва, 2015. 262 с.
12. Оборотов І.Г. Темпоральні грані права : монографія. Миколаїв : ТОВ «Фірма «Гліон», 2009. 230 с.
13. Оборотов І.Г. Темпоральні характеристики права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 20 с.
14. Фомін С.Б. Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Харків, 2002. 207 с.
15. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України. Київ : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2005. 624 с.
16. Юридичний словник. URL: https://kodeksy.com.ua/dictionary/r/rozumnij_strok.htm (дата звернення: 19.02.2020).

СТРАТОНОВ С. Ю.,
здобувач кафедри криміналістики
та судової експертології
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.983.25
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.24>

ОБ'ЄКТИ ЕКСПЕРТИЗИ ВСТАНОВЛЕННЯ ДАВНОСТІ ДОКУМЕНТА

У статті зазначається, що під час розслідування кримінальних правопорушень особа, яка проводить досудове розслідування, часто стикається з необхідністю пошуку та вивчення документів, які мали вагоме значення для вчинення цих протиправних дій. Зокрема, мова йде про використання неправдивих документів для оскарження досягнення незаконного плану, а також для приховування факту вчинення правопорушень чи причетності до зазначених діянь конкретної особи. Тому часто працівники органів досудового розслідування вимагають використовувати спеціальні знання в роботі щодо своєчасного виявлення, розкриття й розслідування кримінальних злочинів. Однією з форм використання таких знань є призначення відповідних судових експертиз. Так, для вивчення документів, що використовуються в механізмі вчинення кримінальних правопорушень, призначається та проводиться експертиза встановлення обмеження документа. У зв'язку з вищевикладеним питанням теоретико-методологічної бази експертизи документальної давності проаналізовано наукові та нормативно-правові джерела, що регулюють діяльність щодо експертно-криміналістичного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Ураховуючи завдання, які вирішуються під час встановлення абсолютного й відносного приписів документа, а також методи таких досліджень,

